

6. Tikhomirov, D. I. (1900). *Ob osnovakh i organizatsii srednei shkoly* [On the foundations and organization of secondary school]. St. Petersburg. Moscow: Izd-vo «Zalshupin».
7. Shchukin, A. N. (2006). *Obuchenie inostrannym yazykam: Teoriia i praktika* [Foreign language learning: Theory and practice] (2nd ed.). Moscow: Izd-vo «Filomatis».

УДК 373.2.015.31-053.4

О. С. Семенов, м. Київ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧО СПРЯМОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНИКА У ПОЗАШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Стаття розкриває сутність авторської концепції дослідження проблеми формування творчої спрямованості особистості старшого дошкільника у позашкільному навчальному закладі в єдності трьох взаємопов'язаних концептів: методологічного, теоретичного, технологічного. Провідний концептуальний задум автора полягає в реалізації ідей філософії свободи творчості у просторі позашкільного навчального закладу як мінімально формалізованого та регламентованого правилами простору, пов'язаного з поступовим розширенням свободи творчості дитини та зменшенням керівного впливу дорослого на творчу позицію особистості вихованця.

Ключові слова: авторська концепція, методологічний концепт, теоретичний концепт, технологічний концепт, старший дошкільний вік, позашкільний навчальний заклад.

Визначення концептуальних положень є одним із найважливіших моментів наукового дослідження, оскільки відбиває його методологічне підґрунтя і дозволяє усвідомити наукові підходи та логіку побудови дослідно-експериментальної роботи. Методологічна основа проведеного нами дослідження забезпечується цілісною сукупністю наукових підходів, теоретичних положень, принципів і технологій системної організації процесу формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника в позашкільному навчальному закладі. Тому розв'язання поставлених завдань вимагає побудови авторської концепції дослідження проблеми формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника у позашкільному навчальному закладі.

Мета статті – обґрунтувати теоретико-методологічні засади авторської концепції дослідження проблеми форму-

вання творчо спрямованої особистості старшого дошкільника у позашкільному навчальному закладі.

Під поняттям концепція (від лат. *conceptio*) ми розуміємо сукупність, систему поглядів на ті чи інші явища, процеси; спосіб розуміння, тлумачення якихось явищ, подій; основну ідею будь-якої теорії. Саме такий погляд відображено у трактуванні Є. Бондаревської та С. Кульневича, які під концепцією розуміють «систему поглядів, що визначають розуміння явищ та процесів, що поєднані визначальним задумом, провідною ідеєю. Вона і є стратегією педагогічної діяльності, що визначає розробку відповідних теорій» [3, с. 20].

Детермінуючи методологічні позиції педагогічного дослідження, науковці намагаються не лише знайти себе в контексті певного наукового підходу, а й співвіднести свої наукові позиції з тією чи іншою науковою концепцією. Ідейною основою розробленої нами концепції може слугувати гуманістична парадигма. За твердженням науковців та практиків, сучасна ситуація у вітчизняній освіті характеризується поверненням до гуманістичних цінностей, переходом від інформаційно-пізнавальної парадигми, яка, на жаль, вже не виконує своєї конструктивної соціальної місії – не дає змоги адекватно формулювати і розв'язувати складні проблеми розвитку суспільства, збереження екології природи і людської духовності, – до соціально-культурної парадигми, що вирізняється внутрішньою діалогічністю, відкритістю до нового та аксіологічною наповненістю (В. Андрущенко, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, Ю. Мальований, В. Огневюк, І. Чистовська та інші).

На нашу думку, найяскравіше розглянуті вище ідеї обраної нами гуманістичної парадигми реалізує концепція особистісно орієнтованої освіти, що як домінуючу цінність проголошує розвиток особистості, її автономності, самостійності, рефлексії, відповідальності (Н. Алексєєв, І. Бєх, О. Бондаревська, В. Сериков, І. Якиманська). Освіта у межах цієї концепції орієнтована на створення умов для повноцінного розвитку особистісних якостей та психічних функцій усіх суб'єктів освітнього процесу. Ідейні настанови та основні положення цієї концепції близькі нашій дослідницькій позиції і слугували орієнтиром для розроблення власної концепції дослідження (рис. 1).

Розкриємо теоретико-методологічні засади дослідження процесу формування творчо спрямованої особистості

старшого дошкільника в позашкільному навчальному закладі, узагальнено представивши їх у вигляді схеми (рис. 2).

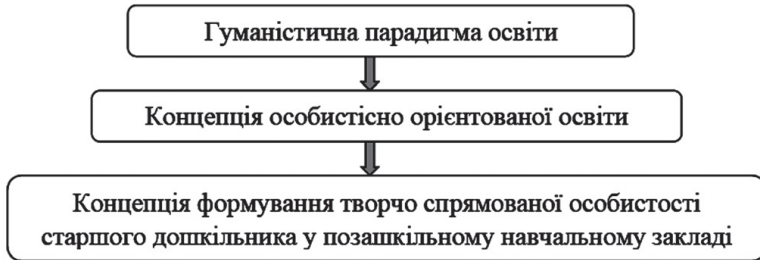

Рис.1. Ідейно-теоретичне підґрунтя формування концепції дослідження

Як бачимо з рисунка, теоретико-методологічні засади процесу формування творчої спрямованості особистості утворюють єдність трьох концептів: методологічного, теоретичного, технологічного. Проаналізуємо їх детальніше.

Рис. 2. Теоретико-методологічні засади дослідження процесу формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника у позашкільному навчальному закладі

Методологія дослідження забезпечувалася сукупністю фундаментальних наукових підходів, що відповідали чотирьом її рівням і слугували підґрунтям дослідження проблеми,

зокрема: на філософському рівні – культурологічного, аксіологічного і діалогічного; загальнонауковому – системного й особистісно орієнтованого; на конкретно науковому рівні – суб'єктно-діяльнісного і нарешті технологічного. Розглянемо їх більш детально.

Необхідність проєкції системного підходу на процес формування творчо спрямованої особистості пояснюється цілісністю зазначеного процесу, структурні компоненти якого (цільовий, організаційно-управлінський, змістовий, технологічний, результативний) взаємозумовлюються та взаємозбагачуються; потребою у визначенні особливостей його організації в умовах позашкільного навчального закладу (гнучкість у плануванні та реалізації з орієнтацією на індивідуальні можливості і потреби кожної дитини), основних механізмів управління ним [8; 9; 10]. Наукові положення системного підходу розроблялися В. Афанасьєвим, І. Блаубергом, Дж. Ван Гігом, Е. Юдіним та іншими науковцями і забезпечили загальнонаукове підґрунтя нашого дослідження.

Вибір як методологічного – аксіологічного підходу, що дозволяє оглянути людські цінності через осмислення концепцій гуманітарно-антропологічного спрямування у філософії і пов'язується з оцінним ставленням до себе та навколишнього світу (Г. Батищев, А. Сілін, А. Хуторський та інші), зумовлений розумінням цінності забезпечення людині свободи творчості, яка для дитини старшого дошкільного віку виявляється у свободі вибору напрямку, видів творчої діяльності, способів і засобів її реалізації (Є. Білозерцев, Г. Бордовський, О. Дяченко, В. Горова, В. Котирло, В. Кудрявцев, С. Ніколаєва та інші). Цінності творчої діяльності дітей в умовах позашкільних навчальних закладів являють собою смисли кожного з учасників освітнього процесу, що кристалізовані у самих продуктах дитячої творчості та у творчому процесі.

Автори філософсько-психологічних теорій цінностей (Г. Здравомислов, М. Каган, Г. Корнетов, Б. Ліхачов, С. Рубінштейн та інші) підкреслюють важливість обміну ціннісними смислами як головну мету та основу міжособистісної взаємодії у педагогічному процесі, в нашому випадку позашкільного навчального закладу, де в єдиному творчому колективі об'єднуються діти різних вікових груп та дорослі. Тому це положення було особливо значущим для побудови стратегії і тактики системного формування творчо спрямованої

особистості старшого дошкільника під час нашого експериментального дослідження.

У контексті культурологічного підходу освіта розглядається як спосіб становлення людини в культурі. Закономірності такого розвитку відображено у культурно-історичній теорії Л. Виготського про детермінацію внутрішнього розвитку людини зовнішніми культурними подіями [5]. У процесі цього становлення людина не тільки «споживає» культуру, а й створює її, тобто між суб'єктом як носієм культурних смислів та іншими носіями культурних смислів відбувається взаємобмін, який і утворює сутність освітнього процесу. М. Каган зазначав, що людина творить культуру, а культура творить людину. Відтак, людина виступає суб'єктом культури, носієм культурного світопорядку [7, с. 67]. Це важливе положення є фундаментальним саме тоді, коли йдеться про творчу діяльність, через яку дитина споживає культурну спадщину і створює нові образи, спираючись на раніше сприйняті. Тому дуже важливо, щоб у процесі особистісного зростання дитину оточувало висококультурне середовище. Як правило, саме таке середовище й забезпечують заклади позашкільної освіти.

Розроблена під час дослідження педагогічна система формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника максимально враховує положення культурологічного підходу, які корелюють із попереднім, аксіологічним підходом, у розумінні творчості як водночас цінності індивіда і суспільної культури, як унікального способу трансляції культурних цінностей від людини до людини (В. Біблер, Є. Бондаревська, Б. Гершунський, Е. Гусинський, В. Франкл та інші).

Наступним методологічним підходом, який має важливе значення для побудови педагогічної системи, є суб'єктно-діяльнісний підхід, що тісно пов'язаний з особистісно орієнтованим (І. Бех, Д. Ельконін, І. Зимня, В. Кан-Калик, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та інші). Суб'єктно-діяльнісний підхід уперше було запропоновано С. Рубінштейном на початку двадцятих років минулого сторіччя. У його межах було введено поняття «суб'єкт» навчального процесу. Пізніше П. Блонський збагатив сутність цієї наукової категорії, увівши поняття полісуб'єктного підходу, згідно з яким активність особистості, її потреби у творчому розвитку та самовдосконаленні розкриваються у відносинах з іншими, побудованих за принципом суб'єкт-суб'єктної взаємодії та рівноправного співробітництва [4].

Однією із визначальних у суб'єктно-діяльнісному підході є категорія діяльності, що розкривається в достатньо розробленій науковцями теорії діяльності (М. Басов, Л. Виготський, В. Давидов, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, М. Ярошевський та інші). Під діяльністю філософи розуміють специфічну форму активного ставлення людини до навколишнього світу та самої себе, що відбивається у доцільному перетворенні світу та людської свідомості. У психології діяльність розглядається як «динамічна система взаємодій суб'єкта зі світом, у процесі чого відбувається виникнення та втілення в об'єкті психічного образу, реалізація опосередкованих ним відносин суб'єкта у предметній дійсності» [6, с. 10]. Залучення тих, хто навчається, у творчу діяльність, розвиток їх творчих здібностей є засобом інтенсивного розвитку особистості, формування особистісних якостей, які обумовлюють здатність знаходити конструктивне, успішне вирішення життєвих ситуацій та проблем.

Важливість саме суб'єктної спрямованості освітнього процесу для нас пов'язується з тим, що вона передусім забезпечує зміни в особистості того, хто навчається, оскільки дитина є не лише об'єктом педагогічного впливу, а й суб'єктом діяльності. Але суб'єктом діяльності дитина дошкільного віку може стати лише за умови надання їй близькими дорослими можливості виявляти активність у здійсненні своєї діяльності, зокрема прийнятті рішень, самостійності вибору її засобів і способів (Г. Беленька, Д. Ельконін, О. Кононко, В. Котирло, О. Кочерга, С. Ладивір, Н. Менчинська).

Погоджуємося з високою оцінкою науковцями ролі суб'єктності як одного із ключових принципів побудови освітнього процесу, що впливає на активізацію дитиною власних зусиль, прояв ініціативи, стимулювання пошукової діяльності, розуміння особистісного смислу цієї діяльності. З огляду на те, що суб'єкт-суб'єктні відносини між педагогом та дитиною гуманізують освітній процес у єдності всіх його підсистем, і він набуває характеру діалогічності, співтворчості, співробітництва між усіма його учасниками, ми обрали суб'єктно-діяльнісний підхід провідним для нашого дослідження.

Серед наукових підходів особливе місце посідає особистісно орієнтований підхід, націлений на становлення й розвиток особистісної зрілості, індивідуальності дошкільника (Ш. Амонашвілі, І. Бех, А. Богуш, О. Кононко, В. Котирло, С. Ладивір, Н. Щуркова та інші). У нашому дослідженні творча спрямованість як особистісна характеристика старшого

дошкільника виступає змінною величиною, що має набути позитивної динаміки в результаті створення педагогічної системи цілеспрямованих дій в освітньому процесі позашкільного навчального закладу, і є основою особистісного профілю творчо спрямованої особистості старшого дошкільника. Забезпечення особистісно орієнтованого стилю взаємодії всіх учасників освітнього процесу, виходячи з того, що спілкування та взаємодія утворюють основний механізм передання емоційного, життєвого досвіду, їх особисто зорієнтований характер є обов'язковим підґрунтям для ефективності засвоєння означеного досвіду.

До конкретного рівня методології нами віднесено технологічний та діалогічний підходи, які утворюють інструментарій системи формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника в позашкільному навчальному закладі. Розглянемо їх детальніше.

Ключовою для технологічного підходу є категорія «технологія», що пов'язується із сукупністю операцій, здійснюваних певним чином і в певній послідовності (етапності) для досягнення поставлених цілей. Отже, у зміст цього поняття вкладається ідея про необхідність оптимізації та упорядкування процесів і станів у різних системах.

Під педагогічною технологією в контексті навчання-виховання дошкільників ми розуміємо послідовну систему дій педагога з планування, застосування та оцінювання всього процесу взаємодії з дитиною за допомогою спеціально відібраної сукупності змісту, методів, засобів, форм, видів діяльності, що відповідають віковим особливостям пізнання дітей дошкільного віку. Сутність розробленої нами технології формування творчо спрямованої особистості полягає у зміні засобів, методів, форм навчання і виховання, які на кожному з трьох послідовних етапів (орієнтувальному, відтворювальному та етапі індивідуального самовираження) набувають своїх смислів.

Важливим інструментом упровадження педагогічної системи формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника в позашкільному навчальному закладі ми вважаємо діалогічний підхід, що виступає у єдності із суб'єктно-діяльнісним та особистісно орієнтованим підходами, оскільки діалог є вагомим засобом забезпечення рівноправних партнерських відносин між учасниками освітнього процесу. Підтримуємо твердження Г. Аксьонової, що

застосування діалогічного підходу дозволяє утворити певний психологічний простір, забезпечити психологічну єдність суб'єктів, завдяки якій «монологічний», «об'єктний» вплив поступається місцем творчому процесу взаєморозкриття та взаєморозвитку, самовпливу та саморозвитку [1, с. 51].

Вивчення філософських і методологічних основ діалогу, поданих у працях М. Бахтіна, М. Кагана, В. Біблера, В. Давидова, В. Серікова, І. Виноградової та інших науковців, довело міцний зв'язок діалогічного підходу з культурологічним. Найбільш яскраво це виражено у Школі діалогу культур В. Біблера, С. Курганова, в якій діалог виступив засобом поєднання різних культур та виникнення смислів у змісті навчання-виховання.

На значущість діалогічного підходу для становлення та діяльності особистості дитини вказує М. Бахтін, який підкреслює, що «тільки у спілкуванні, у взаємодії людини із людиною розкривається «людина в людині» як для інших, так і для себе» [2, с. 336]. На його думку, діалог – це не просто засіб формування особистості, а саме її буття. Причому важливим для творчої діяльності є наявність внутрішнього діалогу дитини із самою собою, елементами культури, трансляторами культурної спадщини, якими виступають педагоги. Ця теза є істотною для нашого дослідження, оскільки обґрунтовує значення діалогу як принципу освітнього процесу, важливого для становлення й розвитку особистості в межах міжособистісного спілкування представників різновікових творчих об'єднань, груп. Але не менш важливою є вимога щодо створення позитивного естетичного фону діалогу та атмосфери емоційно-почуттєвого піднесення й успіху, враховуючи те, що успіх підсилює прагнення до пізнання і творчості, підвищує особистісну активність, забезпечує наполегливість, працездатність, більш високу успішність, готовність до сприймання нового. А здійснення рефлексивно-оцінної складової у процесі навчальних занять забезпечує можливість для здійснення внутрішнього діалогу вихованців під час їх творчої діяльності.

Таким чином, взаємодія і взаємозв'язок схарактеризованих вище фундаментальних наукових підходів утворили методологічний концепт як один із трьох складників концепції дослідження.

Теоретичний концепт як змістовий складник концепції відбиває систему вихідних ідей, принципів, дефініцій, необхідних для розуміння сутності досліджуваного процесу, наукового опису фактів, їх аналізу, узагальнення і синтезу. Названа

теоретична основа дала змогу науково обґрунтувати систему формування творчої спрямованості особистості старшого дошкільника в позашкільному навчальному закладі.

Теоретичний базис дослідження закладено сукупністю філософських, соціологічних, психолого-педагогічних та культурологічних знань, необхідних для системного вивчення та вирішення проблеми розвитку творчих процесів на етапі дошкільного дитинства. Зокрема, йдеться про положення щодо пріоритету принципів гуманізму, котрі мають бути визначальними в процесі творчого розвитку особистості дитини дошкільного віку (Л. Божович, О. Запорожець, О. Кононко, В. Кузьменко, В. Кудрявцев, С. Ладивір, Т. Піроженко, К. Тарасова та інші); про засоби активізації творчої спрямованості особистості дошкільника (Л. Венгер, О. Дяченко, М. Веракса, В. Котирло, М. Поддьяков, Т. Шамова та інші.) тощо.

Методологічною і теоретичною основою дослідження, крім названих наукових концепцій соціально-історичної обумовленості виховного процесу, є закономірності творчої діяльності як чинника особистісного зростання й виховання дошкільників, ключові положення загальної теорії систем стосовно того, що феномени дійсності виникають й існують в межах певної системи явищ, а зв'язки між ними виступають не як епізодичні та випадкові взаємодії, а як закономірні причинно-наслідкові механізми, що детермінують розвиток систем загалом. До того ж цим завданням слугують принципи наукової об'єктивності, детермінізму, історизму (П. Анохін, А. Богданов, В. Карташов, Б. Ломов та інші).

Характеристика наукових принципів культуровідповідності; природовідповідності; ціннісно-сислової спрямованості; свободи творчості; породження успіху; принципу діалогічності освітнього процесу; занурення у творче середовище, що стали вихідними для конструювання змісту, вибору форм і методів роботи позашкільного навчального закладу, сприятливої для формування творчо спрямованої особистості дошкільника, разом із названими вище, також утворює теоретичну платформу дослідження.

Вважаємо за необхідне конкретизувати положення щодо наукових принципів, які виступили системоутворювальним чинником формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника в позашкільних навчальних закладах. Зауважимо, що принципи виховання ми тлумачимо як відправні, початкові положення, що визначають як спрямованість

виховання-навчання, так і вимоги до його змісту і технології організації.

Принцип культуровідповідності ґрунтується на культурологічному підході та дозволяє розглядати зміст навчання в позашкільному навчальному закладі як систему культурних і навчальних смислів, спрямованих на формування базису культури особистості, а процес навчання – як діалог культур суб'єктів освітнього процесу, в якому педагог виступає транслятором культурної спадщини людства, втіленої не лише в предметах культури, а й у взаємовідносинах, що розгортаються навколо змісту освіти.

Сутність принципу природовідповідності, над розробкою якого працювали протягом століть науковці, починаючи від Аристотеля, Я. А. Коменського, закінчуючи Г. Сковородою та К. Ушинським, С. Френе, полягає в максимальному урахуванні законів природи у виховному процесі, оперті на природу розвитку дитини, її анатомічні, фізіологічні, психологічні та вікові особливості для сприяння самовихованню і саморозвитку, що відбувається за своїми внутрішніми законами, адекватними законам природи.

Принцип ціннісно-сислової спрямованості змісту і процесу навчання-виховання в позашкільному навчальному закладі оснований на ідеях аксіологічного підходу та передбачає урахування ціннісних пріоритетів старшого дошкільника як ядра системи цінностей кожної особистості, в якій дитяча творчість, творча діяльність посідає провідне місце.

Принцип діалогічності освітнього процесу ґрунтується на ідеях діалогічного підходу та означає забезпечення в межах занять, гуртків, студій закладів позашкільної освіти переважання діалогу педагога з дітьми над монологом педагога для дітей, оскільки перший стимулює інтелектуальну, художню, особистісну активність дітей, а другий – гасить її.

Важливість принципу занурення у творче середовище пояснюється потребою оптимізувати освітній процес у позашкільних навчальних закладах. Освітнє середовище закладу позашкільної освіти, емоційно насичене та творчо спрямоване, має створювати умови для поступового занурення, заглиблення дошкільника в ситуацію творчості завдяки урізноманітненню форм групової і підгрупової взаємодії з однолітками і дорослими, максимальній наближеності предметів і продуктів творчості до вихованця, що надихає його на творчий процес.

Попередній принцип тісно пов'язаний із принципом свободи творчості, оскільки всі ті умови, про які йшлося стосовно створення освітнього середовища, матимуть сенс лише в тому випадку, якщо дитина отримує право вибору матеріалів, видів діяльності, тематики тощо, право прийняття рішення стосовно своїх дій у власній творчості. Цей принцип визначає тонку грань між наuczінням, пов'язаним із прямим впливом дорослого на творчий процес дитини, і самостійною дитячою творчістю за умови опосередкованого впливу педагога.

Принцип породження успіху пов'язаний з необхідністю створювати на кожному занятті гуртка емоційну атмосферу, для якої характерні піднесення, радість від власних відкриттів та успіхів. Ситуація успіху значною мірою залежить від ступеня складності запропонованого завдання: занадто легке завдання, виконання якого не вимагає значних зусиль, не дасть змоги дитині відчувати радість перемоги. Завдання, виконання якого не під силу дитині, пригнічує її, знижує активність. Крім того, використання групових форм творчої діяльності у форматі різновікових дитячих творчих угруповань, що передують індивідуальним формам під час занять у позашкільному освітньому закладі, майже гарантовано створює ситуацію успіху, якщо така робота супроводжується атмосферою невимушеності та свободи, динамікою заняття, розмаїттям та швидкою зміною видів діяльності, майстерністю педагога.

Єдність трьох означених концептів дає можливість розглядати процес формування творчої спрямованості особистості старшого дошкільника в позашкільному навчальному закладі як цілісну, багаторівневу, багатокомпонентну систему, що складається із взаємопов'язаних і взаємозалежних складників: цілепрогностичного – визначає ієрархію стратегічних, проміжних (етапних) і тактичних цілей на кожному з етапів процесу формування творчої спрямованості особистості; змістовно-контекстного, який відбиває її компонентну структуру; технологічного компонента, пов'язаного з поетапною реалізацією трирівневої технології формування творчої спрямованості особистості; рефлексивно-оцінювального, націленого на визначення результативності сформованості творчої спрямованості особистості старшого дошкільника [8; 9; 10].

Основний концептуальний задум полягає в реалізації ідей філософії свободи творчості у просторі позашкільного навчального закладу як мінімально формалізованого та регламентованого правилами середовища, пов'язаного з

поступовим розширенням свободи творчості дитини та зменшенням керівного впливу дорослого на творчу позицію особистості вихованця.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо у дослідженні результату упровадження педагогічної системи формування творчо спрямованої особистості в позашкільному навчальному закладі і вивчення позитивної динаміки зростання творчого потенціалу старшого дошкільника.

Література

1. Аксенова Г. И. Формирование субъектной позиции учителя в процессе профессиональной подготовки : дисс. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Аксенова Галина Ивановна, 1998. – 448 с.
2. Бахтин М. М. Из жизни идей / Бахтин Михаил Михайлович. – М : Лабиринт, 1995. – 151 с.
3. Бондаревская Е. В. Смыслы и стратегии личностно ориентированного воспитания / Евгения Васильевна Бондаревская // Педагогика. - 2001. – № 1. – С. 17-24.
4. Блонский П. П. Избранные педагогические и психологические сочинения. Том 1 / Павел Петрович Блонский. – М : Педагогика, 1979. – 304 с.
5. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте (психологический очерк) / Лев Семёнович Выготский. – М : Просвещение, 1991. – 93 с.
6. Выготский Л. С. Проблема культурного развития ребенка / Л. С. Выготский // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 14, Психология. – 1991. – № 4. - С. 5-18.
7. Каган М. С. Философия культуры / Моисей Самойлович Каган. – СПб. : Петрополис, 1996. – 415 с.
8. Семенов О. С. До питання спрямованості особистості / Олександр Сергійович Семенов // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки. Сер. «Педагогічні науки». – 2015. – № 1. – С. 109-115.
9. Семенов О. С. Освітнє середовище позашкільного навчального закладу як чинник формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника / Олександр Сергійович Семенов // Освітній простір України. - 2016. – Вип. 6. – С. 127–135.
10. Семенов О. С. Психофізіологічні основи формування творчої особистості старшого дошкільника / Олександр Сергійович

Семенов // Гуманітарний вісник держ. вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький держ. педагогічний університет імені Григорія Сковороди» : зб. наук. праць. Серія: Педагогіка, психологія, філософія. – 2014. – Вип. 35. – С. 109-118.

А. С. Семенов

Концептуальные основы исследования формирования творчески направленной личности старшего дошкольника во внешкольном учебном заведении

Институт проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины (9 ул. Берлинского, Киев, Украина)

Статья обобщает сущность авторской концепции исследования проблемы формирования творчески направленной личности старшего дошкольника во внешкольном учебном заведении в единстве трех взаимосвязанных концептов: методологического, теоретического, технологического. Ведущий концептуальный замысел автора заключается в реализации идей философии свободы творчества в пространстве внешкольного учебного заведения как минимально формализованного и регламентированного правилами пространства, связанного с постепенным расширением свободы творчества ребенка и уменьшением руководящего воздействия взрослого на творческую позицию личности воспитанника.

Ключевые слова: авторская концепция, методологический концепт, теоретический концепт, технологический концепт, старший дошкольный возраст, внешкольное учебное заведение.

O. S. Semenov

Conceptual Grounds of Research on Formation of a Creative Personality of Elder Preschooler in the Out-of-School Educational Institution

Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. (9 Berlynskoho Str., Kyiv, Ukraine)

The paper discloses the essence of the author's concept of research on formation of an elder preschooler's creative personality in an out-of-school educational institution in unity of three concepts: methodological, theoretical and technological ones. Methodological approach is based upon the following scientific approaches: person-centered, system, axiological, technological; and the following principles: cultural identity, natural identity, axiological orientation, practical involvement of a personality into activity,

joyful education, practice of success start, practical immersion into creative environment. Theoretical approach is represented by scientific provisions and theories of psychology of creative art, psychology of personality, child psychology, philosophy of freedom, pedagogics of cooperation, pedagogical innovations, humanitarian paradigm of education, person-centered education.

The author's leading conceptual intention is to realize ideas of philosophy of freedom in the environment of an out-of-school educational institution as the environment with minimum formalization and regulation by rules related to a successive extension of child's freedom of creativity and reduction of hegemonic influence of an adult on creative position of identity of a student.

Keywords: author's concept, methodological concept, theoretical concept, technological concept, elder preschooler, out-of-school educational institution.

References

1. Aksenova, G. I. (1998). *Formirovaniie subiektnoi pozitsyi uchitelia v protsesse professionalnoi podgotovki* [Forming a subject position of the teacher in the process of professional training] (Doctoral dissertation, Moscow).
2. Bakhtin, M. M. (1995). *Iz zhizni idei* [From the life of ideas]. Moscow: Labirint.
3. Bondarevskaia, E. V. (2001). *Smysly i strategii lichnostno orientirovannogo vospitaniia* [Meanings and strategies of individually oriented education]. *Pedagogika*, 1, 17-24.
4. Blonskii, P. P. (1979). *Izbrannyye pedagogicheskie i psikhologicheskie sochineniia* [Selected pedagogical and psychological works]. Moscow: Pedagogika.
5. Vygotskii, L. S. (1991). *Voobrazheniie i tvorchestvo v detskom vozraste* [Imagination and creativity in childhood]. Moscow: Prosveshchenie.
6. Vygotskii, L. S. (1991). *Problema kulturnogo razvitiia rebenka* [The problem of the cultural development of the child]. *Vestnik Moskovskogo universiteta*, series 14 «Psikhologiya», 4, 5-18.
7. Kagan, M. S. (1996). *Filosofia kultury* [Philosophy of culture]. St. Petersburg: Petropolis.
8. Semenov, O. S. (2015). *Do pytannia spriamovanosti osobystosti* [To the issue of directivity of the personality]. *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, 1, 109-115.
9. Semenov, O. S. (2016). *Osvitnie seredovyshche pozashkilnoho navchalnoho zakladu yak chynnyk formuvannia tvorcho spriamovanoi osobystosti starshoho doshkilnyka* [Educational

- environment of out-of-school educational institutions as a factor of forming a creatively directed personality of the senior preschooler]. *Osvitnii prostir Ukrainy*, 6, 127-135.
10. Semenov, O. S. (2014). *Psykhofiziologichni osnovy formuvannia tvorchoi osobystosti starshoho doshkilnyka* [The psychophysiological bases of forming the creative personality of the senior preschooler]. *Humanitarnyi visnyk derzhavnoho vyshchoho navchalnoho zakladu «Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichniy universytet imeni Hryhoriia Skovorody»*, 35, 109-118.

УДК 37.013.42:316.621-053.5

Н. В. Сергеева, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ

У статті розкрито поняття «активність», «ціннісні орієнтації». Проаналізовано характеристики та новоутворення у молодшому підлітковому віці. Схарактеризована активність як якість особистості, її форми та рівні. Визначено поняття та компоненти ціннісно орієнтованої активності підлітків. Особлива увага зосереджена на соціально-психологічному дослідженні та розкритті особливостей ціннісно орієнтованої активності молодших підлітків. Проаналізовано результати проведеного дослідження.

Ключові слова: активність, ціннісні орієнтації, криза підліткового віку, ціннісно орієнтована активність, молодші підлітки.

Завдання вчителя на сучасному етапі розвитку школи полягає у підтримці та створенні умов для реалізації творчого потенціалу, накопичення досвіду міжособистісного спілкування, реалізації своїх можливостей в різних сферах суспільної діяльності.

Численні педагогічні та соціологічні дослідження Т. Алексєнко, О. Хромової, В. Постоного, К. Чорної та інших свідчать про втрату ідеалів, розгубленість, кризу сучасної молоді, що призвело до її деформації, зорієнтованості на хибні цінності і тимчасові задоволення.

Підлітковий період – час активної соціалізації особистості та становлення характеру. Особливо значущим регулятором життєдіяльності й поведінки підлітка є цінності та ціннісні орієнтації. Ціннісні орієнтири регулюють поведінку і діяльність особистості в суспільстві, визначаючи її дії і вчинки. У соціальній площині підліток залишається школярем, але спостерігається емоційний вакуум: старі мотиви молодшого школяря зруйновані, а нові ще не сформовані. Тому важливо в цей